

En herrgårds förvandling

Omkring år 1900 planerade den arkitekturintresserade baronen Theodor Adelswärd att starta en skola inom trädgårdskonst med inriktning på både praktiska och gestaltningsmässiga kunskaper.

Kontakt togs med en av dåtidens mest kunniga personer inom trädgårdsarkitektur nämligen Rudolf Abelin, som fick i uppdrag att planera för den nya trädgårdsskolan. Placeringen av skolans huvudbyggnad fastställdes till Västantorps marker norr om sjön Bysjön där mark fanns för både byggnader och odlingar.

Baronen uppdrog åt arkitekten Carl Wessman att planera de olika byggnadsobjekt som erfordrades. Hans förslag blev att flytta dåvarande Adelsnäs herrgårdsbyggnad till Västantorp. Byggnaden demonterades till viss del och transporterades på Bysjöns is. Carl Wessman ritade om herrgårdsbyggnaden för anpassning till skola. Exteriört har byggnadens stil till stora delar bibehållits med mindre ändringar. Mansardtakets övre del var slätplåtbeklädd, den nedre hade lertegel. Ett vanligt utförande vid den tiden.

Den en och enhalv-vånings träbyggnaden placerades på en källarvåning uppbyggd av sten. Fram till idag har byggnaden inte ändrats exteriört med undantag av en ny balkong och sidentre på västgaveln. Skolbyggnaden innehöll ett kontor, en lärosal, åtta elevrum, ett biträdedsrum, ett dubbletrum för husmor, ett kök, en elevmatsal samt en bostadslägenhet om fyra rum och kök. I källarplanet fanns en lagerlokal, ett fruktrum samt packrum.

Den förste november 1901 startade skolan med Rudolf Abelin som föreståndare. Utbildningen var tvåårig med ca 20 elever per år, vår och höst med kortare kurser om tre till sex månader. Skolan lades ner 1950 när statsbidragen uteblev.

Rudolf Abelin (1864–1961) föddes i Malmö och växte upp i Stockholm i en anrik officersfamilj. Som åttaåring kom han till Bjärka-Säby när hans far blivit utnämnd till

“Ett sekel har gått och man kan betrakta Västantorps anläggningar i backspegeln och inse att detta kulturarv har varit och är av stort värde för vår trädgårdskonst och dess historia. Detta kulturarv förpliktigar att både vårdas och vidmakthållas till efterkommande generationer.”

krigsminister. Rubens tidiga intresse för trädgårdar möttes av viss förvåning av många. Han var ju ämnad för en diplomatrisk karriär enligt föräldrarnas mening. 1888 avlade han trädgårdsmästarexamen på Rosenborgs trädgårdsskola i Köpenhamn varefter följde studier i trädgårdskonst i Italien, Frankrike och England. År 1900 belönades han med guldmedalj på världsutställningen i Paris. Han fick också ett flertal utmärkelser vid nordiska utställningen i Köpenhamn. Abelin arbetade mestadels genom direktiv och anvisningar på plats med stöd av enkla skisser. Han var därtill en duktig författare till ett flertal olika böcker inom sitt område. I Västantorps arboretum (trädgårdsanläggning för utbildningsändamål) planerade Abelin med sikte på att uppnå rumsbildningar och siktlinjer. Det finns två tydliga siktlinjer, den ena vid murens början och den andra från huvudentrens trappa. Den senare med en linje över Bysjön mot Templet på andra stranden – en eye-catcher. Med dessa siktlinjer visste Abelin att betraktaren

Den gamla herrgården från sjösidan. De närmaste små flygelbyggnaderna finns ännu kvar.

F Åberg, Adelsnäs arkiv

får en helt annan visuell upplevelse. År 1925 omfattade detta arboretum 25 hektar. Vid infarten till trädgårdsskolan från öster möts en besökare av en tydlig siktlinje. Den löper parallellt med en 250 meter lång och tre meter hög spaljemur av sten. Längs norra mursidan löper en s k borderrabatt eller med annat namn katalograbatt, som består av växter planterade i bokstavsordning enligt skolans växtkatalog.

Muren byggdes i början av 1900-talet och består av sprängsten och bindemedel av kalkbruk. I muren finns en bred entreöppning som ej ligger centrerad med skolans huvudentre. Varför? Det kan vara så att huset ej skulle framhävas som någon herrgårdsbyggnad. I muren mot söder finns s k kontreforer som skapar stöd för muren samt skydd, lä och värme för spaljetråd. Muren med sin höjd av tre meter bildar en effektiv solfångare på ca 1000 kvm som för ner värmen i en grundbädd av sten som muren vilar på. Värmen utnyttjades till odlingsbänkar närmast muren.

Skolbyggnadens centrala placering med sin axel som rät linje förenar två poler – byggnad och anläggning eller byggnad och sjön. i detta fall skolbyggnaden och sjön. Rumsbildningen förstärks av de vuxna träd som både kompletterar och förstärker arboretet. Träd och växter utanför centrala arboretet integrerar och kompletterar de olika byggnadernas arkitekturstilar till en enhet.

Inom området finns komplementbyggnader för skolans olika verksamheter.

ANNEXBYGGNAD

Att denna varit placerad på Baroniets ägor torde vara helt klart. men var har gruppen ej kunnat klarlägga.. En träbyggnad i två våningar. placerad på platsbyggd bottenvåning i sten, ett s k landshövdingehus. I bottenvåningen fanns ett konserveringskök och i övre planet en lärosal och två bostadsrum.

MAGASIN- OCH STALLBYGGNAD

Arkitekten I.G Clason ritade en ny magasin- och stallbyggnad för trädgårdsskolan. Den byggdes 1917–1918 på en befintlig husgrund efter en tidigare nedbrunnen byggnad. Låg placerad på höger sida av infarten till skolan.

VÄXTHUS

Byggt i sten och glas var placerad i anslutning till skolbyggnaden och annexet.

KLUBBHUS

När skolan upphörde 1950 planerade den dåvarande baronen Eric Adelswärd för annat användande. Baron Eric's intresse för golfsporten bidrog till att det snart anlades en golfbana på Västantorps markområden, där även byggnaderna kom till användning. Den före detta skolan byggdes om till hotell och restaurang, annexet blev hotellrum, växthus blev butik för försäljning av golfutrustning, magasin och stall byggdes om till klubbhus.

Arkitekten Peter Cellsing fick uppdraget att till invigningen av den nya golfbanan 1957 rita ett klubbhus för Åtvidabergs Golfklubb innehållande klubbhus, servering, omklädningsrum för golfspelare samt lägenhet för klubbens greenkeeper. Serveringens inredning har planerats av den kände traktören Tore Wretman.

Slutord

Ett sekel har gått och man kan betrakta Västantorps anläggningar i backspegeln och inse att detta kulturarv har varit och är av stort värde för vår trädgårdskonst och dess historia. Detta kulturarv förpliktigar att både vårdas och vidmakthållas till efterkommande generationer.

Åtvidabergs Teknikhistoriska Sällskap
Gruppen för Arkitektur

Peter Johansson
Denis Dysholm
Allan Pettersson
Magnus Fornestig